

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, СПОРТУ
ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

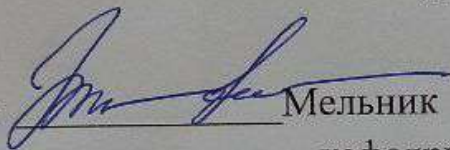
на тему: Організаційно-правові аспекти державного управління регіональним розвитком

Здобувача вищої освіти II курсу, МПАЗ-22-1 групи,
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування,
освітня програма «Регіональне управління та самоврядування».

(підпис)

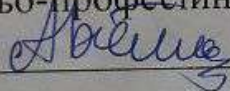
Яцишина Олександра Олександровича
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник

Мельник Сергій Степанович, к.е.н., доцент
кафедри

Керівник освітньо-професійної
програми

Близнюк Андрій Станіславович, д.н.держ.упр.,
доцент, професор кафедри

Допущено до захисту за рішенням кафедри менеджменту та публічного управління

протокол від «25» січня 2024 № 4

Т.в.о. завідувача кафедри менеджменту
та публічного управління

Близнюк Андрій Станіславович,
д.н.держ.упр., доцент, професор
кафедри

Ресстрація № 23

05.02.2024

(дата)

[Signature]
(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту

(до захисту, на доопрацювання)

[Signature]

(дата)

16.02.2024

(підпис)

Результат захисту

5(відмінно)/90балив

(оцінка)

16.02.2024

(дата)

[Signature]

(підпис)

Голова комісії:

[Signature]

(підпис)

А.І. Варшавець

(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

[Signature]

(підпис)

А.С. Кудряков

(ініціали, прізвище)

[Signature]

(підпис)

Н.В. Грабченко

(ініціали, прізвище)

[Signature]
(підпис)

М.В. Гусятинський
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		Г.В.Варшавський П.І.П. Близнюк П.І.П. Коваленко П.І.П. Ткаченко П.І.П. Сидоренко
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	8		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	48		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	90		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100- бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
90	A	5	16.02.2024	Г.В.Варшавський П.І.П. Близнюк П.І.П. Коваленко П.І.П. Ткаченко П.І.П. Сидоренко

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною	Оцінка за шкалою	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	B	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	EX	2 (незадовільно)

Затверджую

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

 Л.В. Чупрій
« _____ » грудня 2022 р.

**Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти**

Яцишина Олександра Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи Організаційно-правові аспекти державного управління регіональним розвитком

Затверджена наказом ректора від « 13 » 02.2023 № 198

2. Строк здачі закінченої роботи 05.02.2023

3. Цільова установка _____

Мета роботи є теоретичне обґрунтування правових та організаційних засад державного регулювання розвитку регіонів та пріоритетних напрямів його вдосконалення в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини в сфері державного управління регіональним розвитком.

Предмет дослідження – теоретичні засади та практичні основи організаційної структури системи місцевого самоврядування з врахуванням реформаційних процесів.

Вихідні дані до роботи _____

Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці, діаграми: Рис. 1.1. Структура механізму реалізації управління розвитком регіону, сформовано на основі аналізу джерел, Рис. 1.2. Напрями трансформацій механізму державного управління розвитком регіонів, складено на основі аналізу джерела, Рис. 2.1. Передумови та чинники трансформацій стратегічного управління регіональним розвитком в Україні, Таблиця 2.1. Хронологія формування нормативно-правової бази стратегічного управління регіональним розвитком, Рис. 2.2. «Реалізація підходу смартспеціалізації в процесі стратегування, Рис. 2.3. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, хто із суб'єктів державного управління несе відповідальність за розвиток місцевого самоврядування в Україні?», Таблиця 2.2. Відповіді респондентів на запитання «Куди звертатися з метою забезпечення розвитку місцевого самоврядування?», Рис. 2.4. Розподіл відповідей: «Яка політика держави забезпечує розвиток місцевого самоврядування в Україні?», Рис. 2.5. Схема відповідей «Як Ви оцінюєте, загальний стан (рівень) розвитку місцевого самоврядування в Україні?», Рис. 3.1 «Методологічні рівні смартизації процесів управління розвитком територій».

Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом) РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ, 1.1. Нормативно-правове забезпечення механізму державного управління на регіональному рівні, 1.2. Організаційний механізм державного управління регіональним розвитком, РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ В УКРАЇНІ, 2.1. Структура вектор стратегічного управління регіональним розвитком в Україні, 2.2. Стан функціонування організаційно-правового механізму розвитку місцевого самоврядування в Україні, РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СМАРТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОДИНЦЬКОЇ

Календарний план виконання роботи

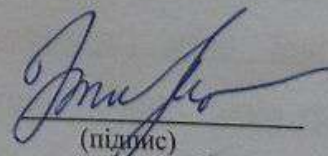
№ п/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання		Пр.
		За планом	Фактично	
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	28.11.2022	28.11.2022	
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання його керівнику	26.06.2023	26.06.2023	
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання його керівнику	20.12.2023	20.12.2023	
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання його керівнику	25.12.2023	25.12.2023	
5.	Підготовка вступу та формування висновків, списку літературних джерел. Оформлення роботи згідно вимог ДПУ та подання її керівнику	28.12.2023	28.12.2023	
6.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	до 20.01.2024	20.01.2024	
7.	Отримання відгуку керівника	29.01.2024	29.01.2024	
8.	Отримання зовнішньої рецензії	31.01.2024	31.01.2024	
9.	Попередній захист роботи	22.01.2024 23.01.2024 24.01.2024	24.01.2024	
10.	Перевірка роботи на унікальність	25.01.2024	25.01.2024	
11.	Допуск кваліфікаційної роботи до захисту зав.каф.	до 05.02.2024		
12.	Захист роботи	16.02.2024 19.02.2024 20.02.2024		

Дата видачі завдання « 14 » 02. 2023 р.

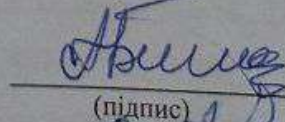
Керівник випускної кваліфікаційної роботи

Керівник освітньо-професійної програми

Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис)

С.С. Мельник
(прізвище, ініціали)

(підпис)

А.С. Близнюк
(прізвище, ініціали)

(підпис)

О.О. Яцишин
(прізвище, ініціали)

ANNOTATION

Organizational and legal aspects of state management of regional development

The purpose of the qualification work is the theoretical substantiation of the legal and organizational foundations of the state regulation of the development of regions and priority directions for its improvement in Ukraine.

The tasks of the qualification work are defined as:

- to reveal the regulatory and legal support of the mechanism of state management at the regional level;
- demonstrate the organizational mechanism of state management of regional development;
- highlight the modern vector of strategic management of regional development in Ukraine;
- to analyze the functioning of the organizational and legal mechanism of development of local self-government in Ukraine;
- to propose directions for the implementation of the maturation of the management of the development of the territory.

The object of the study is public relations in the sphere of state management of regional development.

The subject of the study is the theoretical foundations and practical foundations of the organizational structure of the local self-government system, taking into account reformation processes.

Based on the results of the research, conclusions were formulated and reasonable proposals were made.

Obtained results. The theoretical provisions developed in the research have been brought to the level of concrete proposals that can be implemented in the domestic practice of state administration regarding the cooperation of authorities, as well as to ensure the teaching of the educational discipline "Public administration and administration", "State and regional administration".

The qualification work contains __69__ pages, tables, figures, a list of used sources with _41_ names, 9 appendices.

Keywords: region, state regulation, regional development, management of regional development.

The year of completion of the thesis is 2022-2024.

The year of job protection is 2024.

АНОТАЦІЯ

Організаційно-правові аспекти державного управління регіональним розвитком

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування правових та організаційних засад державного регулювання розвитку регіонів та пріоритетних напрямів його вдосконалення в Україні.

Завданнями кваліфікаційної роботи визначено:

- розкрити нормативно-правове забезпечення механізму державного управління на регіональному рівні;
- продемонструвати організаційний механізм державного управління регіональним розвитком;
- висвітлити сучасний вектор стратегічного управління регіональним розвитком в Україні;
- проаналізувати стан функціонування організаційно-правового механізму розвитку місцевого самоврядування в Україні;
- запропонувати напрями впровадження сматризації управління розвитком території.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини в сфері державного управління регіональним розвитком.

Предмет дослідження – теоретичні засади та практичні основи організаційної структури системи місцевого самоврядування з врахуванням реформаційних процесів.

За результатами дослідження сформульовано висновки та зроблено обґрунтовані пропозиції.

Одержані результати Розроблені в дослідженні теоретичні положення доведені до рівня конкретних пропозицій можуть бути реалізовані у вітчизняній практиці державного управління щодо співпраці органів влади, також для забезпечення викладання навчальної дисципліни «Публічне управління та адміністрування», «Державне та регіональне управління».

Кваліфікаційна робота містить __69__ сторінок, таблиць, рисунків, список використаних джерел з __41__ найменування, 9 додатків.

Ключові слова: регіон, державне регулювання, розвиток регіону, управління регіональним розвитком.

Рік виконання дипломної роботи 2022-2024.

Рік захисту роботи 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ	14
1.1. Нормативно-правове забезпечення механізму державного управління на регіональному рівні	14
1.2. Організаційний механізм державного управління регіональним розвитком	30
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ В УКРАЇНІ	35
2.1. Сучасний вектор стратегічного управління регіональним розвитком в Україні	35
2.2. Стан функціонування організаційно-правового механізму розвитку місцевого самоврядування в Україні	42
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СМАРТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ	47
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Останніми роками в Україні децентралізація набуває все більшої активності. Основними передумовами та причинами реформи місцевого самоврядування є: відсутність достатніх повноважень у органів місцевого самоврядування, погіршення демографічної ситуації в більшості громад, надмірна централізація центральних органів виконавчої влади, вирішення проблем земельного сектору без залучення місцевих громад та інші.

Сприяння місцевій автономії є важливим елементом ефективного розвитку. Прийняття нормативно-правових актів, що забезпечують створення ефективних територіальних громад, сприяло прискоренню впровадження реформ.

Основними завданнями реформи є забезпечення доступності та якості публічних послуг; здійснення оптимального розподілу повноважень; створення умов для фінансового, матеріального та організаційного розвитку. Слід зазначити, що територіальна громада є первинним колективним об'єднанням місцевого самоврядування, яке має право самостійно діяти в межах компетенції органів управління, самостійно вирішувати важливі територіальні проблеми, мати власну матеріально-технічну базу для самоорганізації та здійснювати саморегулювання шляхом прийняття локальних нормативно-правових актів.

Національна стратегія розвитку визначила ефективне управління територіальним розвитком як одне з основних завдань. Вона пропонує, серед іншого, вирішити такі питання, як визначення умов діяльності органів місцевого самоврядування та адміністративних органів, рівномірний розподіл повноважень між місцевими та центральними органами влади, здійснення бюджетної децентралізації та створення колективних матеріальних, фінансових та організаційних умов для зміцнення економічної бази.

Аналізуючи правову основу територіальних громад, не можна оминати увагою один важливий елемент - функції територіальної громади. Функції громади - це основні аспекти та види діяльності громади, через які реалізується право громадян на участь у місцевому самоврядуванні. До функцій можна віднести наступні:

- Політична функція - гарантує право громадян на участь у вирішенні суспільних і державних питань;

- Економічна функція - забезпечує розгляд важливих економічних питань території; - Економічна функція - забезпечує розгляд важливих економічних питань території

- Соціально-культурна функція - відповідає за реалізацію програм соціально-культурного розвитку адміністративно-територіальних одиниць;

- природоохоронна функція - відповідає за розробку та реалізацію програм з охорони навколишнього природного середовища, а також переміщення, будівництво та реконструкцію екологічно шкідливих об'єктів.

Слід зазначити, що стан нормативно-правового забезпечення створення та функціонування територіальних громад знаходиться на досить високому рівні. Закон України "Про місцеве самоврядування" повинен містити процедурні норми, здатні врегулювати актуальні питання, пов'язані з діяльністю територіальних громад.

Аналіз останніх публікацій у цій сфері

Науковцями, які зробили значний внесок у розробку теоретичних засад проблеми адміністративних механізмів регіонального розвитку, є: І. Архипенко, І. Грищенко, І. Дунаєв, О. Качний, В. Ковальчук, В. Кравців, М. Латинін, Л. Мельничук та інші.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування правових та організаційних засад державного регулювання розвитку регіонів та пріоритетних напрямів його вдосконалення в Україні.

Завданнями кваліфікаційної роботи визначено:

- розкрити нормативно-правове забезпечення механізму державного управління на регіональному рівні;
- продемонструвати організаційний механізм державного управління регіональним розвитком;
- висвітлити сучасний вектор стратегічного управління регіональним розвитком в Україні;
- проаналізувати стан функціонування організаційно-правового механізму розвитку місцевого самоврядування в Україні;
- запропонувати напрями впровадження сматризації управління розвитком території.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини в сфері державного управління регіональним розвитком.

Предмет дослідження – теоретичні засади та практичні основи організаційної структури системи місцевого самоврядування з врахуванням реформаційних процесів.

Методи дослідження. Методи дослідження - це сукупність прийомів, правил, пізнавальних способів і конкретних дій, що використовуються для пізнання організаційної структури системи місцевого самоврядування та діяльності окремих осіб і компетентних органів публічної влади. Загальнонаукові методи (соціологічні методи, формально-логічні методи, системний метод, спеціально-історичний метод, структурно-функціональний метод, статистичні методи тощо), загальнологічні методи теоретичного аналізу (синтез, аналіз, узагальнення, абстрагування, порівняння, моделювання, аналогія тощо), спеціальні наукові методи (порівняння чинного законодавства, техніко-юридичний аналіз, опис, тлумачення тощо).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

1.1. Нормативно-правове забезпечення механізму державного управління на регіональному рівні

Основним чинником економічного зростання в умовах європейської інтеграції України є регіональний розвиток, який залежить від здатності держави підтримувати баланс між місцевими та загальнодержавними інтересами і підвищувати конкурентоспроможність регіону та країни в цілому.

Одним з найбільш актуальних теоретичних і практичних завдань для України є створення умов для стабільного та динамічного регіонального розвитку з метою забезпечення соціально-економічної єдності держави, підвищення конкурентоспроможності регіонів та активізації економічної діяльності,

підвищення рівня життя населення та забезпечення дотримання всіма громадянами, незалежно від місця проживання, соціальних та інших стандартів, гарантованих державою. Оскільки ці цілі збігаються з цілями Спільної регіональної політики Європейського Союзу (ЄС), важливо визначити особливості формування нормативно-правового забезпечення державних механізмів регіонального розвитку в Україні з метою оцінки статусу України як країни-кандидата на вступ до ЄС.

Державна регіональна політика є складовою частиною національної стратегії соціально-економічного розвитку України і тісно пов'язана з проведенням адміністративної реформи та раціоналізацією адміністративно-територіального устрою, які реалізуються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування через систему заходів щодо

забезпечення ефективного комплексного управління економічним і соціальним розвитком України та її регіонів.

Практика державотворення більшості розвинених демократичних країн свідчить, що найбільшого економічного процвітання вони досягають саме в умовах децентралізації влади.

З моменту виникнення демократії як форми державного управління існує загальний консенсус щодо того, як мають бути побудовані державні інститути, і це є основоположним принципом поділу влади.

Конституція України також виражає цей принцип і визначає його як один з основних принципів організації державної влади.

Значення і сенс цього принципу полягає в тому, що він створює механізм забезпечення балансу між державними гілками влади та недопущення концентрації всієї повноти влади в руках законодавчої, виконавчої або судової гілок влади, забезпечуючи таким чином ефективну систему стримувань і противаг.

Слід зазначити, що ідея поділу влади виникла з усвідомленням загрози для суспільства, яка закладена в самій природі влади, а саме в її неподільному та всеохоплюючому характері.

Водночас ідея поділу влади не заперечує єдності влади, а навпаки, передбачає її. Основними завданнями територіальної політики держави є: чіткий розподіл повноважень з управління територією між центральною владою та органами місцевого самоврядування і муніципалітетами відповідно до принципу децентралізації та в загальнонаціональних інтересах; створення фінансових, організаційних і правових умов для здійснення органами місцевого самоврядування своїх повноважень; створення ефективних механізмів участі регіональних інститутів місцевого самоврядування та органів місцевого самоврядування у процесах прийняття рішень на загальнодержавному рівні та розбудова формальної системи місцевого самоврядування.

«Регіональна політика держави ґрунтується на принципах:

Конституційності та законності;

Поєднання процесів централізації та децентралізації влади з урахуванням загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів;

Забезпечення тісного співробітництва органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування в реалізації заходів щодо регіонального розвитку.

Пріоритетні напрями публічної політики регіонального розвитку відповідають спільним середньостроковим Стратегіям (програмам), орієнтирам досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку та пріоритетам соціально – економічного розвитку країни» [15].

«Законодавство з питань державної регіональної політики складається з Конституції України, законів України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», « Про місцеве самоврядування в Україні », « Про місцеві державні адміністрації», «Про транскордонне співробітництво », «Про регулювання містобудівної діяльності », «Про державні цільові програми», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України », «Про Генеральну схему планування території України » та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, а також міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [56].

«Перший указ про затвердження Концепції державної регіональної політики затверджено 25 травня 2001 року.

У 2005-2006 роках робота з нормативного забезпечення регіональної політики суттєво активізувалася.

Зокрема, у 2005 році прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів», який визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики стимулювання розвитку регіонів і подолання депресивності територій.

Цим Законом передбачено запровадження нової моделі стимулювання розвитку регіонів і депресивних територій. 21 липня 2006 року Постановою

Кабінету Міністрів України затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 року» [9].

Стратегія визначила основні проблеми регіонального розвитку (посилення диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів, низька конкурентоспроможність, низька інвестиційна та інноваційна активність, відсутність дієвих механізмів обмеження та зменшення впливу диспропорцій, неефективні стимули для місцевих органів влади, невикористання повною мірою потенціалу регіону тощо) та розробила пріоритети державної регіональної політики на період до 2015 року;

недостатня платоспроможність внутрішнього ринку тощо); пріоритети державної регіональної політики на період до 2015 року були сформульовані з точки зору загальнодержавних потреб.

Стратегічними цілями державної політики регіонального розвитку України на період до 2015 року є

(i) підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу; (ii) забезпечення розвитку людських ресурсів; (iii) посилення міжрегіонального співробітництва; (iv) створення інституційних умов для розвитку регіонів.

У 2008-2009 роках було розроблено три проекти концепцій впровадження реформ: Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади; Концепція державної регіональної політики; Концепція підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Після зміни уряду в 2010 році прийняті концепції були скасовані.

Процес інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС) розпочався зі здобуттям незалежності, що вимагало створення відповідних правових норм у національному правопорядку.

Зокрема, перевага України в Європі полягала в повній інтеграції її правової системи в європейський правовий простір та гармонізації її з

європейськими правовими стандартами, і правові реформи в нашій державі повинні були здійснюватися саме в цих напрямках.

Основними напрямками інтеграційного процесу є наступні:

«Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу, Забезпечення прав людини, яка полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у рамках Європейського Союзу і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах – членах Європейського Союзу» [2].

В Україні створено належну нормативно-правову базу та інституційну систему для реалізації публічних механізмів.

Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію шляхом забезпечення політичного діалогу з партнерами з ЄС та підписання необхідного євроінтеграційного законодавства, ухваленного парламентом.

Парламент відповідає за своєчасне ухвалення євроінтеграційного законодавства відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

«При цьому вносити їх на розгляд можуть Президент, самі народні депутати і Кабінет Міністрів України. Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади розробляють підзаконні акти (наприклад, постанови і розпорядження), необхідні для виконання євроінтеграційних законів, національні євроінтеграційні програми і відповідають за їхню якісну і вчасну реалізацію.

Головним відповідальним за євроінтеграцію в уряді є Віцепрем'єр-міністр з європейської та євроатлантичної інтеграції.

Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції розглядає законопроекти на їхню відповідність євроінтеграції» [21].

При розробці стратегій реформ експерти та органи влади значною мірою спираються на стандарти та кращі практики Ради Європи та європейських країн.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС створює умови для запровадження нових підходів до регіональної політики, в тому числі транскордонного співробітництва.

«Основоположними документами, які використовуються при розробці нормативно-правових актів в Україні щодо регіонального розвитку, є «Європейська хартія місцевого самоврядування» і «Декларація по регіоналізму в Європі». Європейська хартія місцевого самоврядування була підписана в Страсбурзі країнами – учасницями Ради Європи 15 жовтня 1985 року; Україною вона була підписана 6 листопада 1996 року і ратифікована Верховною Радою України 15 липня 1997 року. Декларація по регіоналізму в Європі була підписана 4 грудня 1996 року в Базелі на Асамблеї Регіонів Європи.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС здійснюється відповідно до положень Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає широкий спектр можливостей для модернізації регіональної політики, здійснення транскордонного співробітництва та розвитку сільських територій» [57].

Імплементація Коаліційної угоди стикається з двома основними викликами.

Формування нового розуміння регіональної політики як політики розвитку, стимулювання економічної та інвестиційної активності, заохочення інновацій та створення нових робочих місць;

створення механізмів та можливостей для співпраці між українськими громадами та європейськими партнерами, фінансування реалізації важливих

регіональних проектів та відкриття широкого спектру можливостей для обміну досвідом та напрацюваннями на муніципальному рівні.

Порядок денний партнерства, затверджений Радою асоціації між Україною та ЄС у березні 2015 року, є інструментом спільної імплементації для підготовки та сприяння повній імплементації Угоди про асоціацію. Він є основним механізмом моніторингу та оцінки прогресу України у виконанні Угоди. Порядок денний асоціації визначає наступні пріоритети співпраці між Україною та ЄС у сфері регіонального розвитку

Імплементація Меморандуму про взаєморозуміння щодо започаткування діалогу з питань регіональної політики та розвитку регіонального співробітництва;

Визначення засад регіонального розвитку шляхом прийняття Закону "Про засади державної регіональної політики" або внесення змін до Закону "Про регіональний розвиток";

«Ефективний механізм координації на місцях, у тому числі структурована процедура консультацій із зацікавленими сторонами регіонального розвитку (на національному та регіональному рівнях, включаючи громадянське суспільство); Повна прозорість і контроль бюджетних коштів, що виділяються на регіональний розвиток, у тому числі Державного фонду регіонального розвитку та субвенцій» [12].

«Закон від 5 лютого 2015 року № 156-VIII «Про засади державної регіональної політики» передбачає запровадження середньо- і довгострокового планування – функції державного управління з обрання пріоритетів, визначення з урахуванням наявних ресурсів Цілей та напрямів розвитку, розроблення та виконання взаємопов'язаних завдань і заходів соціально-економічного розвитку на середньо – (від трьох до п'яти років) і довгостроковий (понад п'ять років) періоди» [22].

Закон окреслює:

«Запровадження низки принципів реалізації державної регіональної політики, у тому числі принципу координації – взаємозв'язку та узгодженості

довгострокових стратегій, планів та програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівні;

Систему взаємопов'язаних документів, які визначатимуть державну регіональну політику; Повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, а також органу, що забезпечує реалізацію державної регіональної політики; Координацію дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з формування та реалізації державної регіональної політики» [52].

«Стратегія розвитку системи управління державними фінансами, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2013 р. No 774-р., Містить низку завдань, що сприятимуть модернізації бюджетного процесу на місцях, ефективності, прозорості та підзвітності Витрачання бюджетних коштів:

Удосконалення методологічної бази щодо визначення результативних показників бюджетних програм; оптимізація типових переліків бюджетних програм місцевих бюджетів; удосконалення нормативно-правової та методологічної бази, у тому числі щодо визначення результативності бюджетних програм місцевих бюджетів; удосконалення середньострокового прогнозування на рівні головних розпорядників коштів державного бюджету в частині забезпечення обґрунтованості прогнозних показників та відображення конкретних пріоритетів і завдань головних розпорядників бюджетних коштів у планах їх діяльності на середньостроковий період» [13].

«Державна стратегія регіонального розвитку України, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. No 385, містить перелік основних принципів реалізації державної регіональної політики, (співробітництво, паритетність, субсидіарність тощо), цілі державної регіональної політики до 2020 року (підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів; територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток; ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку), пріоритетні напрями розвитку регіонів та механізми

реалізації Стратегії (регіональні стратегії розвитку та плани заходів щодо їх реалізації; угоди щодо регіонального розвитку; державні програми подолання депресивності окремих територій; державні програми розвитку транскордонного співробітництва; державні цільові програми в окремих сферах соціально-економічного розвитку; державні цільові програми розвитку окремих територій)» [9].

У 2018 році Україна приєдналася до Рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо ефективних державних інвестицій в управління на всіх рівнях.

Це засвідчило готовність країни впроваджувати заходи з реформування системи управління державними інвестиціями.

Зокрема, йдеться про забезпечення стабільності, прозорості, ефективності та зниження корупційних ризиків на всіх етапах реалізації інвестиційних проектів.

Державна стратегія регіонального розвитку до 2027 року ("ДСРР-2027"), затверджена у 2020 році, синхронізувала цикл планування України з європейським і стала основним плановим документом державної регіональної політики України на сім років.

Стратегія є комплексним плановим документом з чітким регіональним виміром, який спрямовує державну регіональну політику на досягнення трьох стратегічних цілей, життєво важливих для країни та її регіонів.

«Стратегія визначила окремі типи функціональних територій, щодо яких мають застосовуватись нові інноваційні інструменти для розвитку» [11]. 12 травня 2021 р. прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації у 2021-2023 роках Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки », відповідно до якого затверджено план заходів на 2021-2023 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» [52].

«Серед головних завдань виділено створення законодавчої основи функціонування та розвитку агломерацій, забезпечення збалансованого просторового розвитку територій, що входять до їх складу, що передбачає:

Врегулювання на законодавчому рівні організаційно-правових засад формування агломерацій сільськими, селищними та міськими територіальними громадами, принципів і механізмів взаємодії територіальних громад у межах агломерацій, гарантій і відповідальності учасників агломерації, а також форм державної підтримки агломерацій;

Здійснення методичного забезпечення визначення меж агломерацій та їх переліку і складу на основі світових та європейських критеріїв формування; Розроблення документації просторового розвитку (містобудівної документації) територіальних громад з урахуванням ризику виникнення надзвичайних ситуацій та додержання вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту» [11].

У липні 2022 року Верховна Рада України ухвалила наступний законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій » (No 5323).

«Він передбачає комплексне удосконалення державної регіональної політики та враховує виклики, які постали перед громадами та регіонами у зв'язку з військовою агресією російської федерації. Законопроект передбачає зміни у ключових аспектах державної регіональної політики – стратегічному плануванні, фінансуванні, інституційній підтримці та моніторингу регіонального розвитку. Мінрегіон спільно з профільним комітетом Верховної Ради суттєво доопрацювали документ, який тепер містить положення про відновлення територій, які постраждали від агресії, а також про забезпечення розвитку всіх регіонів та громад. Законопроект враховує європейський підхід, зокрема і щодо визначення функціональних типів територій при плануванні їхнього розвитку. З цією метою запроваджується

План відновлення та розвитку регіонів – комплексний документ для відбудови та розвитку регіонів та громад.

Його реалізація дозволить пришвидшити відновлення об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, житлового та громадського призначення, а також забезпечить повернення в регіон громадян, які змушені були покинути свої домівки, а також створить сприятливі умови для діяльності всіх суб'єктів господарювання.

Серед ключових змін: Запровадження три рівневої, ефективної та прозорої системи стратегічного планування: державна стратегія – регіональні стратегії – Стратегії громад; Визначені чотири функціональні типи територій для відновлення та стимулювання розвитку регіонів (території відновлення; полюси економічного зростання; території з особливими умовами для розвитку; території сталого розвитку); За агенціями регіонального розвитку закріплено статусу повноправних учасників формування та реалізації державної регіональної політики, розширений перелік їх співзасновників, а також надано право Агенціям Здійснювати платні послуги; Створення єдиної геоінформаційної системи, на основі якої в онлайн – режимі здійснюватимуть моніторинг та оцінку відновлення та розвитку кожної громади й регіону; Державний фонд регіонального розвитку визначений основним фінансовим інструментом реалізації державної регіональної політики, а фонд відновлення та розвитку – основним джерелом відбудови України» [7].

«Законом України від 09.07.2022 № 2389-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» запроваджено єдину систему документів державної регіональної політики на національному, регіональному та місцевому рівнях, до якої належать зокрема, стратегії розвитку територіальних громад» [58].

Тому кожна громада має власний стратегічний документ довгострокового розвитку, який відповідає стратегічним цілям і пріоритетам

державної стратегії регіонального розвитку та стратегіям розвитку кожного регіону.

«Розроблення стратегій здійснюватиметься із використанням територіально-орієнтованого та безпекового підходів, а також з урахуванням змін та впливу, завданого збройною агресією проти України.

В грудні 2022 року Кабінет Міністрів України Ухвалив Стратегію Комунікації з питань європейської інтеграції України до 2026 року, а також операційний план реалізації Стратегії на період 2022-2024 рр.» [13].

Документ підготовлено спільно Міністерством культури та інформаційної політики та Офісом Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та атлантичної інтеграції з метою виконання плану заходів з реалізації державної стратегічної орієнтації України на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

Стратегія була розроблена на основі комунікаційного аудиту державних інституцій, залучених до виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, за сприяння експертів проекту ЄС "EU 4U" та Офісу впровадження реформ при Раді Міністрів України.

Основною метою стратегії є збереження та поступове збільшення існуючого рівня підтримки членства України в ЄС серед населення України та населення країн-членів ЄС.

Це вимагає скоординованої та системної комунікації між державою та громадянами на міжнародному, національному та місцевому рівнях:

сутності державної політики у сфері європейської інтеграції на основі імплементації Угоди про асоціацію з ЄС та інших угод між Україною та ЄС, а також секторальної інтеграції України до політичного, економічного та культурного простору ЄС;

Моніторинг та протидія дезінформації, спрямованої на підрив основних етапів, розподілу відповідальності за реалізацію складових

державної політики, її результатів та впливу на життя кожного громадянина, а також напряму вступу України до ЄС.

Стратегія включає проекти співпраці та партнерства з державними установами, органами місцевого самоврядування, бізнесом, медіа, аналітичними центрами, громадськими організаціями, науковими та освітніми установами.

«В грудні 2022 року Мінрегіон розробив Методичні рекомендації щодо Порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад затверджені наказом Мінрегіону від 21.12.2022 № 265, яким встановлюються загальні вимоги щодо структури, оформлення, організації процесу розроблення, затвердження, особливостей проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку громад та планів заходів з їх реалізації. Ці Вимоги відповідають європейським засадам у сфері стратегічного планування регіонального розвитку» [18].

Таким чином, євроінтеграційний процес в Україні змінює вектор розвитку та стратегію економічного розвитку, а національна система формування регіональної політики зазнає суттєвої трансформації.

Євроінтеграційна стратегія формування регіональної політики зосереджується на підвищенні конкурентоспроможності регіонів, зміцненні ресурсного, інвестиційного та фінансового потенціалу, ефективному розвитку міжрегіонального співробітництва.

Вона заохочує розробку програм створення регіональних господарських комплексів на інноваційних засадах з метою диверсифікації регіонального співробітництва та вирівнювання диспропорцій у соціально-економічному розвитку окремих регіонів.

Таким чином, модель єврорегіонального співробітництва є ефективним інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів, створення нового ефективного інституційного середовища та реалізації міжрегіональної економічної інтеграції. [23].

Сучасна регіональна політика пропонує нові підходи, серед яких стратегії регіонального розвитку (на державному та місцевому рівнях), які враховують широкий спектр прямих і непрямих факторів, що впливають на діяльність регіональних підприємств

Необхідність використання потенціалу унікальних активів регіону; постійні зусилля, спрямовані на виявлення можливостей для регіонального розвитку, а не на зосередження уваги на слабких сторонах регіону та потребах у підтримці;

Скоординована система багаторівневого управління регіональним розвитком із залученням центральних, регіональних і муніципальних органів влади та всіх зацікавлених сторін.

Посилення управлінського потенціалу на місцевому та регіональному рівнях.

«Незважаючи на значний прогрес України в реформуванні регіональної політики за підтримки ЄС та інших партнерів у 2014-2022 рр., аналіз процесів регіонального розвитку України констатує наявність негативних тенденцій, зокрема: поглиблення міжрегіональних суперечностей, зростання Диспропорцій та загострення економічних і соціальних проблем регіонів.

Головною причиною цих тенденцій є те, що в Україні не створено цілісної дієвої системи реалізації державної регіональної політики, не сформовано ефективного механізму взаємовідносин центру з регіонами та регіонів між собою.

Основною проблемою європейської інтеграції України і надалі залишається надмірна регульованість різних аспектів економічної діяльності у поєднанні із суперечливістю положень низки законів та інших нормативних актів щодо регіонального розвитку.

Популярні концепції децентралізації влади та соціально – економічного розвитку регіонів перебувають у стадії розробки і стосуються, насамперед, внутрішньої політики» [6].

Стан реалізації регіональної політики України, проблеми, з якими вона стикається, а також стан розвитку регіонів та місцевого самоврядування дозволяють зробити загальні висновки про необхідність створення сталої моделі системи управління на регіональному рівні з чітко визначеним і законодавчо закріпленим розподілом повноважень і відповідальності між органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Головною метою регіональної політики України на сучасному етапі її розвитку є створення умов для повної реалізації регіонами свого потенціалу, здійснення максимального внеску в національну економіку та отримання конкурентних переваг на зовнішніх ринках.

У зв'язку з цим актуальним завданням є розробка концепції забезпечення конкурентоспроможності регіону на етапі європейської інтеграції України:

Якість людського капіталу, розвиток економіки знань та їх роль у посиленні конкурентоспроможності регіону;

Стратегії стимулювання національних та міжнародних інвестицій, які є найважливішим чинником підвищення конкурентоспроможності регіону;

Подолання інституційних недоліків у розвитку конкурентного середовища регіону;

розвиток торгівлі товарами та послугами як фактор підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації;

Напрями сприяння розвитку міжрегіональних економічних зв'язків та транскордонного співробітництва;

Основні характеристики регіону та фактори регіональної конкурентоспроможності в умовах глобалізації економіки;

інституційно-правові засади регулювання регіонального розвитку; принципи та інструменти досягнення загальнодержавних цілей; унормування функцій регулювання регіонального розвитку.

Реалізація стратегічних цілей регіональної політики України визначає основу конкурентоспроможності внутрішнього ринку, забезпечує провідні

позиції України та її регіонів на міжнародному ринку та сприяє європейській інтеграції України.

Одним із пріоритетів державної регіональної політики є створення інституційних та нормативно-правових передумов для реформування системи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою.

Аналіз нормативно-правового забезпечення публічних механізмів на регіональному рівні в контексті розвитку євроінтеграційних процесів свідчить, що основною проблемою євроінтеграції в Україні є зарегульованість різних аспектів господарської діяльності, що пов'язано із суперечливими положеннями багатьох законів та інших нормативно-правових актів з питань регіонального розвитку.

Зокрема, в умовах створення правової бази для децентралізації економічного розвитку в Україні додаткового регулювання потребують фінансово-економічні аспекти регіональної економіки.

Проблема незавершеності адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу (ЄС) та існуюча нормативно-правова база європейської інтеграції є одними з основних перешкод на шляху реалізації євроінтеграційної політики в Україні.

Для вирішення цих проблем у дослідженні визначено пріоритетні напрямки для формування регіональної політики в контексті європейської інтеграції:

Це якість людського капіталу, розвиток економіки знань та сприяння залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій;

подолання інституційних недоліків;

вдосконалення міжрегіональних економічних зв'язків та сприяння транскордонному співробітництву; організація інституційно-правової бази регулювання регіонального розвитку; принципи та інструменти досягнення національних цілей; функції регулювання регіонального розвитку.

1.2. Організаційний механізм державного управління регіональним розвитком

Однією з причин неефективності державної політики в різних секторах економіки є механізми забезпечення розвитку на регіональному рівні. Підвищення рівня територіального регулювання в кожному регіоні країни забезпечить більш ефективну соціально-економічну трансформацію та проведення реформ для реалізації європейського вектору розвитку.

Недоліки регіональної адміністративної системи та слабкість місцевої влади перешкоджають проведенню реформ, спрямованих на вдосконалення процесів територіального управління на регіональному рівні. Ці проблеми зумовлені економічною відсталістю та дотаційністю більшості регіонів країни, нерівномірністю регіонального та місцевого розвитку, а також перешкодами на шляху реформи децентралізації. Неефективність державного регулювання регіонального розвитку призводить до зростання корупції на місцевому рівні, знижує якість державного управління та підриває всі успішні реформи, що здійснюються в країні з метою впровадження норм і стандартів європейської адміністративної системи.

«Останніми роками питання державного управління, особливо на регіональному рівні, були темою великих дискусій для багатьох дослідників, які вивчали цю проблему» [33 ; 54; 36; 44]. «Деякі вчені вважають, що найважливішим етапом процесу управління розвитком регіональної соціально-економічної системи в умовах європейської інтеграції є побудова механізму реалізації» [30; 32]. Загалом під механізмом слід розуміти сукупність станів або процесів, що зумовлюють дію чи явище, а також систему або пристрій, що визначає послідовність певних дій.

«Слід звернути увагу на те, що сутність механізму реалізації управління регіональним розвитком на думку вченого І. Дунаєва полягає в цілеспрямованому комплексному впливі регіональних органів влади та управління спільно з іншими зацікавленими суб'єктами управління та

господарювання на всі підсистеми регіону (соціальну, екологічну та економічну) для досягнення наміченого результату, а саме якісно нового стану регіональної соціально-економічної системи» [33].

«Необхідно відмітити, що на думку дослідника О. Качного до структури механізму реалізації включаються:

по-перше, стратегія соціально-економічного розвитку регіону;

по-друге, регіональна соціально-економічна політика;

по-третє, управлінська діяльність з реалізації регіональної політики» [35].

«Цікавою також є думка вченого М. Латиніна, який зазначає, що регіональна соціально-економічна політика, виступаючи складовою механізму реалізації управління розвитком регіону, являє собою сукупність принципів, форм, пріоритетів, юридичних норм, умов та обмежень, пов'язаних з управлінськими діями щодо досягнення намічених цілей. Вчений додає, що вона є невід'ємною частиною загальної системи регіонального управління» [41].

«Варто додати, що за словами вченого І. Архипенка структура механізму реалізації, являє собою сукупність принципів, методів, функцій та регулюючих документів управлінського впливу на процес соціально-економічного розвитку регіону, що застосовуються регіональними органами влади та управління для реалізації намічених стратегічних цілей регіонального розвитку, а також системи контролю та забезпечення» [25]

«Варто додати, що нижче на рис. 1.1. (Додаток А) можна побачити структуру механізму реалізації управління розвитком регіону

Узагальнюючи дані, наведені на рис. 1.1, (див. Dodatok A) можна зробити висновок, що загальний розвиток Європи визначено пріоритетом для функціонування всіх соціально-економічних секторів країни, але органи державного управління мають приймати рішення щодо реструктуризації управлінських структур, зокрема на регіональному рівні. перешкоджання

впровадженню реформ та оновленню адміністративної системи як ключового елементу у забезпеченні

«Так, необхідно відмітити, що на думку вченого В. Кравціва основними проблемами забезпечення ефективності державного управління регіональним розвитком є такі:

відсутність наукової перспективи регіонального управління розвитком регіону з урахуванням євроінтеграційних процесів суспільства;

відсутність чітко сформульованих цілей та напрямів трансформаційних процесів на регіональному рівні;

забезпечення демократичних перехідних процесів на регіональному рівні з акцентом на права громадянина;

забезпечення здатності мобільно і адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища (з урахуванням факторів ризику:

забезпечення кібербезпеки, фінансова нестабільність тощо)» [57]

Отже, проаналізувавши вищезазначені проблеми адміністративного розвитку на регіональному рівні, доцільно запропонувати наступні напрями трансформації управлінських механізмів регіонального розвитку України у зв'язку із задекларованим курсом України на європейську інтеграцію, як показано на рис. 1.2. (Додаток Б)

«Розглянувши напрями щодо трансформацій механізму державного управління розвитком регіонів України. Далі доцільно розглянути алгоритм розробки ефективного механізму державного управління регіональним розвитком, який пропонує вчена В. Ковальчук:

проведення аналізу регіону: географічні умови, промисловий розвиток, сільське господарство, транспорт, інфраструктура, сфера послуг, економічний розвиток, соціальний аспект;

проведення “інвентаризації” – визначення адміністративних рубежів, визначення наявних ресурсів, аналіз вікового та гендерного складу населення тощо;

аналіз потенціалу розвитку регіону, виявлення перспектив для розвитку та створення умов залучення інвестицій у перспективні напрями регіонального розвитку;

забезпечення позиціонування регіону для внутрішніх інвесторів з урахуванням перспектив його потенційних можливостей;

створення чіткої системи розподілу інвестицій та визначення повноважень регіональної влади щодо розвитку інвестиційної економіки;

встановлення відповідальності регіональної влади за використання інвестиційних коштів;

формування системи звітування щодо перспектив подальшого розвитку;

забезпечення взаємодії регіональних урядів з міжнародними фінансовими інститутами та державними організаціями для обміну досвідом та пошуку шляхів залучення додаткових інвестицій» [36].

Тому слід підкреслити, що застосування цього алгоритму до розробки механізмів управління регіональним розвитком з урахуванням вектору європейської інтеграції спрямоване на підвищення ефективності управління та забезпечення розвитку економічної і соціальної сфер регіонів країни.

Тому для ефективного управління регіональним розвитком як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні нашої країні слід вивчити кращий досвід зарубіжних країн щодо реалізації регіональної політики, проаналізувати можливості його впровадження в Україні, а також вирішити низку ключових проблем, які перешкоджають ефективній реалізації стратегії соціально-економічного розвитку держави та її регіонів. До найбільш важливих проблем, які перешкоджають ефективній реалізації загальнодержавної та регіональної стратегії соціально-економічного розвитку, слід віднести

Слід підкреслити, що головним завданням для України в контексті європейської інтеграції є максимальне використання сприятливої макроекономічної ситуації, визначення найбільш ефективних шляхів

посилення співпраці між зацікавленими сторонами та надання процесу взаємодії держави і бізнесу більш системного та комплексного характеру за рахунок ефективного управління. Впровадження інвестиційно-інноваційних моделей регіонального економічного розвитку також має стати пріоритетом на регіональному рівні.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний вектор стратегічного управління регіональним розвитком в Україні

Зародження стратегічного управління як науково-практичної галузі знань відбулося у другій половині XX ст. спочатку у сфері бізнесу і було обумовлено входженням світу у постіндустріальну епоху, що характеризувалася прискоренням науково-технічного прогресу та інтенсифікацією змін в економічному середовищі [28].

Становлення стратегічного управління в Україні розпочалося досить пізно і набуло своїх специфічних рис переважно через складний шлях трансформації державного устрою та переходу від командно-адміністративної до ринкової економіки. Пізніше, коли Україна обрала вектор розвитку на європейську інтеграцію, було посилено процес децентралізації, реформовано державну регіональну політику та запроваджено стратегічний підхід до управління регіональним розвитком (див. рис. 2.1) (Додаток Г).

«Зазначені трансформації відбувалися та продовжують відбуватися під впливом загальносвітових та внутрішніх тенденцій і чинників. Децентралізація влади та відповідне удосконалення системи державного управління є частинами демократичних реформ, які закладають основи для інтеграції України до Європейського Союзу. Водночас у працях» [42] «відзначено, що ці процеси також зумовлені глобалізацією, яка веде до зростання ролі регіонального і місцевого управління при вирішенні завдань економічного розвитку через зміщення акцентів на економічні фактори регіонів. Європейський досвід регіонального управління, проаналізований у роботах» [34;. 62; 31], власне, поширенню цієї тенденції сприяють зміни в

національному законодавстві, спрямовані на створення моделі регіонального зростання, що базується на принципі саморозвитку за рахунок ефективного використання конкурентних переваг регіону.

«Такий підхід є проявом впливу ще одного сучасного чинника – глокалізації, яка за визначенням М.С. Осійчук є виразом взаємозумовленості, взаємозв'язку між глобальними і локальними факторами соціально-економічного розвитку та «...наповнює новим змістом розмаїття форм державного управління і трансформує, змінює його ціннісні орієнтири з його неповторними переплетеннями регіональних (локальних) управлінських практик та організаційних культур»» [49].

Слід зазначити, що сучасні тенденції регіонального управління визначаються прагненням світу до демократизації, побудови суспільства, орієнтованого на людину, адекватних відповідей на глобальні виклики (задекларовані Декларацією тисячоліття ООН та Цілями сталого розвитку) та економічного розвитку відповідно до нових технічних умов і можливостей.

Таким чином, процес децентралізації та реформування регіональної політики в Україні відбувається в рамках європейської інтеграції та під впливом зовнішніх чинників, які змінюють спрямовуючі та контролюючі сили розвитку і змушують державу розвивати свій управлінський підхід до регулювання соціально-економічних процесів у суспільстві. Представлені на рисунку фактори внутрішнього середовища дозволяють охарактеризувати інституційний, соціально-політичний та фінансово-економічний контекст реформування регіональної політики в Україні.

Слід зазначити, що ці фактори мають подвійне значення. З одного боку, вони задають цільові критерії для стратегічного планування, з іншого – вказують на необхідність зміни інструментів, методів і механізмів державного регулювання у відповідь на зміни внутрішнього становища країни та регіонів.

«У Законі України «Про засади державної регіональної політики» у статті 7 п. 2 зазначено, що державну регіональну політику, наряду з Державною стратегією регіонального розвитку України, Планом заходів з її

реалізації, також визначають регіональні стратегії розвитку, плани заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку та інвестиційні програми (проекти), спрямовані на розвиток регіонів» [56].

Таким чином, стратегічне управління охоплює як формування національної політики, так і її реалізацію через розробку, узгодження, затвердження та подальшу імплементацію регіональних стратегій розвитку органами управління на регіональному рівні. Це зумовлено специфікою регіону як складного об'єкта управлінського впливу, стан якого залежить від великої кількості часто взаємопов'язаних факторів. При цьому при плануванні регулюючих впливів необхідно враховувати різні суспільні інтереси, що значно ускладнює процес формування та реалізації регіональних стратегій розвитку в цілому. Подальші дослідження передумов та чинників зміни стратегічного управління в Україні потребують аналізу формування нормативно-правової бази.

«Впродовж перших років незалежності визначення основних напрямів розвитку країни та її регіонів відбувалося тільки через розроблення комплексу програм цільового призначення. Вони за змістом поділялися на соціально-економічні, науково-технічні, виробничо-економічні, територіальні, організаційно-господарські і екологічні та розроблялися на довгострокові, середньострокові, короткострокові періоди. Варто погодитися з авторами робіт» [27; 47; 55], ««що запровадження сучасного стратегічного підходу у вітчизняну практику державного регулювання розвитку регіонів пов'язано з прийняттям у 2005 р. Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів». Водночас, на нашу думку, передумови цього були закладені ще у 1998 р. із затвердженням Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу (Указ Президента № 615/98 від 11.06.1998 р.)» [58]. Вибір євроінтеграційного вектору визначив орієнтири для створення національних моделей стратегічного управління регіональним розвитком. (Табл.2.1.). (Додаток Д) [56].

«Закон України «Про засади державної регіональної політики» визначив, що Державна стратегія регіонального розвитку країни та регіональні стратегії у сукупності з рештою планів і програм є документами, що розкривають державну регіональну політику. Принциповими змінами в частині розроблення стратегій розвитку регіонів, які були втілені прийняттям зазначених нормативно-правових актів, стали перехід на семирічний період планування з метою синхронізації стратегічних документів з плановими періодами ЄС та побудова комунікаційних зв'язків зі спільнотою через обов'язкове повідомлення у засобах масової інформації про початок, хід процесу розробки проєктів стратегій задля забезпечення максимального врахування інтересів суб'єктів регіонального розвитку. У результаті появи нового нормативно-правового і методичного забезпечення стратегічного управління регіональним розвитком та фахової підтримки процес розроблення стратегій до 2020 р. відбувся вже більш організовано у порівнянні з попередніми періодами. Попри явні позитивні зрушення в організації, проведенні та результатах стратегування на державному і регіональному рівнях, залишалося багато недоліків, які потребували усунення з метою подальшого удосконалення стратегічного управління розвитком регіонів» [52; 56; 57].

«Так, група радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми «U-LEAD з Європою», звернула увагу на такі основні помилки при розробці регіональних Стратегій-2020: недостатнє залучення бізнесу і громадськості, у результаті – відсутність у баченні розвитку інноваційності та використання партнерських ресурсів; широкий перелік пріоритетів і тому – розосередження ресурсів та відсутність «точок зростання»; домінування політичних інтересів над логікою при обґрунтуванні та виборі стратегічних цілей Одночасно з активізацією діяльності по реформуванню системи державного управління згідно з обраним європейським курсом відбувався процес вивчення та впровадження в Україні кращих європейських практик стратегування» [51].

Так, у 2018 році було розпочато реалізацію Стратегії смарт-спеціалізації (S3), яка доповнює вищезгаданий документ. Цей документ вводить поняття "розумна спеціалізація", окреслює цілі впровадження, принципи стратегії та планування на основі розумної спеціалізації та зазначає, що "принаймні одна стратегічна мета регіональної стратегії буде визначена на основі розумної спеціалізації...". У ній зазначено, що

«Підхід S3 є складовою частиною Європейської стратегії EUROPE 2020, яка орієнтована на забезпечення розумного, стійкого та інклюзивного зростання. Її розробники вважають, що національна/регіональна стратегія досліджень та інновацій для смартспеціалізації має бути інтегрованою локальною програмою трансформацій, яка фокусується на конкурентних перевагах і потенціалі розвитку територій та передбачає підтримку, інвестування ключових пріоритетів, стимулювання приватних інвестицій, залучення широкого кола стейкхолдерів і використання системи моніторингу та оцінки» [4].

«Експерти OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) також зазначають, що підхід смартспеціалізації, який обирає обмежену кількість пріоритетних напрямів для інвестицій на основі знань, поєднує промислову, освітню та інноваційну політику» [17]. Концепція S3 вже використовується в багатьох країнах як інструмент прискорення інноваційного розвитку, структурної модернізації та підвищення регіональної конкурентоспроможності.

Концептуальне значення підходу S3 у формулюванні регіональних стратегій полягає в тому, що він об'єднує бізнес, науку, освіту, владу та громадянськість для поєднання та координації промислової, інноваційної та освітньої політики кожного регіону (рис. 2.2) (Додаток Ж). При цьому важливо забезпечити циркулярне планування для узгодження національних і регіональних інтересів та оптимізації використання ресурсів.

Концепція смарт-спеціалізації для української практики регіонального управління, яка переважно використовує проблемно-орієнтований підхід, є бажаною для того, щоб включити відсутній елемент інноваційності в стратегії регіонального розвитку, що має стати основою довгострокової конкурентоспроможності регіональної економіки. З 2019 року підхід S3 активно використовується для управління стратегічним розвитком регіонів України. У 2020р.

У 2020 році була прийнята Стратегія регіонального розвитку до 2027 року, яка встановила смарт-орієнтовані цілі, але подальші кроки в процесі смарт-спеціалізації все ще потребують уточнення та деталізації в нормативно-правових документах. Інтеграція смарт-пріоритетів до затвердженого плану заходів на 2021-2023 роки. Не прописані кроки, які необхідно зробити, терміни виконання наступних кроків та механізми їх інтеграції.

Також залишається незрозумілим, як смарт-пріоритети будуть координуватися між регіонами, як визначатимуться національні смарт-спеціалізації та як фінансуватимуться смарт-проекти. Таким чином, залишається низка невирішених наукових і практичних питань щодо подальшого впровадження європейського підходу смарт-спеціалізації у вітчизняні практики територіального управління, але вектор подальших змін вже визначено.

«На поточному етапі необхідно адаптувати європейську методологію смартспеціалізації до українських умов та вдосконалити/створити її методологічний, інституційний, організаційний та аналітичний супровід. Також подальшого наукового опрацювання вимагають питання розвитку регіональних економік на основі сфер традиційної спеціалізації, використання кластерних технологій, зокрема, у старопромислових регіонах. Певні авторські науковопрактичні пропозиції щодо створення регіональних кластерів, налагодження продуктивної взаємодії стейкхолдерів, активізації дослідницького потенціалу регіонів викладені у роботах» [24; 61; 14] та

увійшли до Стратегій розвитку 2021-2027 рр. Дніпропетровської і Луганської областей.

Стратегічне управління регіональним розвитком є відносно новою галуззю наукового та практичного знання, яка продовжує формуватися через розширення понятійного апарату та модернізацію підходів, методів та інструментів. На її розвиток впливають глобальні тенденції зміни парадигми регіональної політики та внутрішні процеси політичних, економічних і соціальних трансформацій.

Аналізуючи хронологію формування нормативно-правової бази стратегічного управління регіональним розвитком, очевидно, що цей процес був нерівномірним і роз'єднаним. Після ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС помітно зросла активність держави, яка зрештою визначила базову методологію національної моделі регіонального стратегічного планування. У цей період теоретико-методологічне забезпечення стратегічного управління регіональним розвитком завжди відставало від практики. З часом сталий розвиток став більш важливим у стратегічному плануванні, але недостатньо інноваційно орієнтованим.

Поява нових концепцій регіонального розвитку в Європі, вивчення досвіду впровадження в країнах ЄС та подальше реформування адміністративної системи в Україні зумовили новий вектор трансформації стратегій регіонального розвитку через впровадження підходів смарт-спеціалізації. Концепція S3 по суті приймає проблемно-орієнтований підхід та доповнює методологію і практику регіонального управління, що базується на проблемно-орієнтованому підході.

Розумна спеціалізація регіонального розвитку не лише вирішує різноманітні проблеми, з якими стикаються регіони України, але й надає можливості для підвищення конкурентоспроможності регіонів у довгостроковій перспективі. Успішна реалізація підходу смарт-спеціалізації в Україні може прискорити інноваційний розвиток та структурну модернізацію

регіональної економіки, а також значно розширити горизонти співпраці між регіонами України та регіонами ЄС.

2.2. Стан функціонування організаційно-правового механізму розвитку місцевого самоврядування в Україні

Існує низка факторів, які унеможливають реалізацію реформи децентралізації, а саме вимоги часу та суспільства до органів державної влади та організацій. З одного боку, ці вимоги вимагають удосконалення існуючої нормативно-правової бази у сфері праці (наприклад, досі не прийнято закон про адміністративно-територіальний устрій). З іншого боку, вони також вимагають створення необхідних інституційних структур для реалізації реформ. З цих причин Україна вважає важливим реалізацію третього (і останнього) етапу реформи децентралізації. Важливо також оцінити реалізацію реформи децентралізації, особливо з точки зору врахування думки населення.

Загальновизнано, що право і держава є соціальними інститутами і результатом суспільного розвитку. Суспільство вирішило створювати і розвивати все в правовій сфері, домовившись про те, які моральні судження мають бути перенесені в правову площину, а які - ні. Як під час створення права і держави, так і на сучасному етапі розвитку важливо визначити конкретні функції території та задовольнити інтереси місцевого населення. Це спрямовано на зниження рівня соціального невдоволення і напруженості та підтримання достатнього рівня суспільної і державної безпеки. Для цього можуть використовуватися різні методи оцінки та залучатися різні інституції (наприклад, уряд, громадянське суспільство та наукові організації). Залучення органів державної влади різних рівнів та експертів є, мабуть, найбільш комплексною оцінкою задоволеності інтересів громадян. З огляду на це, було

проведено опитування "Ставлення населення до організаційно-правових механізмів розвитку місцевого самоврядування в Україні".

«Під час надання відповіді респондентам була надана можливість обрати декілька варіантів відповіді. Дослідження проведено з 01.03.2022 р. по 31.05.2022 р. (загальна кількість опитаних – 262 особи), з 01.06.2022 р. по 31.07.2022 року (загальна кількість опитаних – 143 особи). Загалом кількість опитаного населення становить 405 осіб.

При цьому склався такий відсотковий розподіл респондентів за регіонами: Харківська обл. (34%), Київська обл. (27%), Миколаївська обл. (23%) і Львівська обл. (16%). Аналіз результатів опитування дає можливість зазначити, що в ньому взяла більша кількість жінок (64%). Це зумовлено тим, що через зовнішню агресію проти України, а також уведений на її території воєнний стан і мобілізацію значна кількість чоловіків не могла бути задіяна в опитуванні.

Зважаючи на це, можемо відзначити, що проведене дослідження певною мірою є зрізом вияву кроскультурних і гендерних чинників на систему безпеки. Передбачаючи дану ситуацію, із самого початку в анкету було закладено питання, які дозволяють виявити вплив таких чинників (див. запитання № 11 «Що, на Вашу думку, є найважливішою проблемою розвитку місцевого самоврядування в Україні?» і № 21 «На Вашу думку, які слід вжити основні заходи, необхідні для забезпечення розвитку місцевого самоврядування в Україні?»). Щодо віку респондентів, то він розподілився таким чином: 18–28 років (19%); 29–37 років (46%); 38–45 років (24%); 46–55 років (7%); 56 років і старше (4%). Як бачимо, проведене опитування відзначається ще однією науковою цінністю через те, що охопило значною мірою молоде населення, яке є потенційним упроваджувачем та оцінювачем реформ в Україні.

Крім того, позитивною відмінністю проведеного дослідження є те, що серед респондентів наявна значна частка є тих осіб: 1) які здобули вищу освіту (але не мають наукового ступеня) – 49%; 2) які отримали овітній

ступінь «магістра» (державного управління, державної служби, публічного управління тощо) – 19%; 3) які мають учений ступінь (кандидата наук (доктора філософії) або доктора наук) – 28%; 4) які є працівниками органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування» [52; 56; 57].

Про це свідчить той факт, що в опитуванні взяла участь значна кількість управлінців-практиків та управлінців-теоретиків (студенти вищих навчальних закладів, науковці та працівники органів місцевої та державної влади). Це підвищує наукову цінність опитування, в якому взяла участь велика кількість експертів у сфері децентралізації та впровадження інституційних і структурних реформ.

Опишемо основні результати опитування, отримані за допомогою соціологічних методів дослідження. Респонденти визначили регіональні та місцеві органи влади як інституції, відповідальні за розвиток місцевої автономії. Про це свідчать результати, отримані у вигляді відповідей на наступні запитання. № 13 «На Вашу думку, хто із суб'єктів державного управління несе відповідальність за розвиток місцевого самоврядування в Україні?» (рис. 2.3.) (Додаток К).

Це свідчить, по-перше, про те, що населення не змінило своєї відповідальності як місцевого мешканця, наділеного повноваженнями забезпечувати власний розвиток, як це передбачено реформою децентралізації, зокрема через органи місцевого самоврядування, яким делеговано повноваження, що є найбільш наближеними до інтересів населення.

По-друге, відбуваються зміни в міжкультурному розвитку населення, переважно в напрямку нівелювання принципу патерналізму. Згідно з цим принципом, держава (в особі вищої влади, зокрема Президента, Парламенту та Уряду України) зобов'язана гарантувати розвиток населення в усіх сферах суспільного життя, що є обов'язком не тільки держави, а й народу. див. питання № 15 «Куди звертатися з метою забезпечення розвитку місцевого самоврядування?», Учасники висловили думку, що це має стосуватися в

основному регіональних та місцевих органів самоврядування (місцевих рад, районних рад, селищних рад та сільських рад). (табл. 2.2.) (Додаток Л).

Водночас респонденти зазначили, що розвиток місцевого самоврядування в Україні є одним з найважливіших завдань державної політики. Це логічно, адже саме в цій площині описані вектори соціально-економічного розвитку та функціонування місцевого самоврядування.

«Так, відповідаючи на запитання № 7 «Чи можна назвати розвиток місцевого самоврядування в Україні одним із найбільш важливих питань державної політики?», думки респондентів розподілилися таким чином: так (51%); скоріше так (34%); вагаюсь відповісти (6%); скоріше ні (8%); ні (1%)» [52; 56; 57].

Учасники переважно наголошували на впливі національної, регіональної, соціальної та правової політики на розвиток місцевого самоврядування (рис. 2.4.) (Додаток М).

Респонденти оцінили загальний рівень розвитку місцевого самоврядування в Україні як загалом недостатній (рис. 2.5) (Додаток М). Це зрозуміло, адже реформа децентралізації розпочалася досить давно (2014 рік), а її завершенню перешкоджали різні зовнішні чинники (наприклад, поширення пандемії COVID-19, зовнішня агресія проти України).

Враховуючи дані, отримані під час соціологічного дослідження, можна стверджувати, що експерти мають спільну думку щодо наступних моментів: 1) Починаючи з 24 лютого 2022 року, інституційний та кадровий потенціал адміністративної системи активно та ефективно реалізовувався на найвищому рівні як на рівні держави, так і на регіональному рівні. 2) Завдяки інституційній активності та продуктивності суспільна довіра досягла безпрецедентно високого рівня, що позитивно впливає на підтримання національної безпеки та зміцнення соціальної згуртованості в регіонах України в цілому.

При цьому респонденти висловили найвищий рівень довіри місцевому населенню та місцевій владі в питаннях підвищення рівня національної безпеки.

«Так, за даними опитування (запитання № 14 «Якщо в попередньому запитанні Ви обрали «Регіональні органи державного управління» або «Органи місцевого самоврядування», то вкажіть, хто саме з цих суб'єктів несе найбільшу відповідальність за розвиток місцевого самоврядування в Україні?»): – 57% населення виступили на підтримку роботи мера міста-герой Харків (Ігоря Терехова); – 36% – на підтримку роботи мера міста-герой Київ (Віталія Кличка); – 45,5% – на підтримку роботи голови Миколаївської обласної державної адміністрації (Віталія Кіма); – 48% – на підтримку роботи голови Харківської обласної державної адміністрації (Олега Сінєгубова) та ін» [52; 56; 57].

Розгляд результатів від проведення соціологічного дослідження дає змогу стверджувати, що за доволі короткий проміжок часу громадяни України підвищили рівень власної довіри до регіональної еліти. Її представники змоги із самого початку воєнного періоду втримати систему безпеки в окремо взятих регіонах на рівні свого «колоцентра» управління. Установлений факт дав підстави стверджувати про нову віху в парадигмальному розвитку місцевого самоврядування та регіонального управління.

Власне кажучи, за результатами опитування виявлено, що має місце формування кадрової безпеки на рівні органів місцевого самоврядування та державної влади в регіонах. Ці органи публічної влади становлять базис національної безпеки України в умовах військового часу. За цих надзвичайно складних умов управлінська еліта в регіонах – найбільш наближена до місцевих жителів і вирішення проблем їхньої життєдіяльності. Саме регіон є тим стратегічним ядром у формуванні національної та соціальної безпеки, а також сталого розвитку держави та її регіонів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СМАРТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

Феномен "місцевого розвитку" є результатом процесу глобалізації і стає важливим фактором майбутнього місцевого розвитку. Термін "регіональний розвиток" не використовується в національному законодавстві.

«Регіональний розвиток - процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах» [53].

«Місцевий розвиток - спільна робота місцевих людей заради досягнення сталого економічного зростання, яке принесе економічні вигоди та покращення якості життя для всіх членів громади» [45]. Це пов'язано з тривалим періодом централізації та обмеженими можливостями місцевих органів влади впливати на регіональний розвиток.

«Концепція Smart City (розумне місто) набуває все більшого поширення в управлінських процесах і стає невід'ємною частиною стратегічного планування як на державному рівні, так і на рівні місцевого самоврядування. По суті це універсальна комплексна система інформаційної підтримки, яка виконує дві основні функції в публічному управлінні: забезпечує ключовою інформацією всі рівні органів місцевого самоврядування та державної влади; надає інтерфейси зворотного зв'язку, через які органи влади можуть впливати на певні сфери життя, що потрапляють у зону їх відповідальності» [1].

Технологічна структура розумного міста (громади) складається з чотирьох елементів -Інтернет речей (технологічна концепція, яка збирає необхідну інформацію від об'єктів і передає її назад) - Інфраструктура передачі даних для з'єднання додатків і міської інфраструктури - Системи аналізу даних для вилучення корисної інформації з великих обсягів даних -

Збір та інтеграція даних для організації та синхронізації великих потоків даних.

«Концепція має створити можливості для еволюції територіальних громад, поєднуючи стратегічний підхід, технологічні досягнення та широке залучення громадськості до створення нової якості життя. Вона закладає засади для подальшого інфраструктурного, технологічного та соціального розвитку й визначає вектор трансформації простору відповідно до стандартів майбутнього» [38].

«На сучасному етапі Smart City розглядають як містобудівну концепцію інтеграції інформаційних і комунікаційних технологій з Інтернетом речей, які мають забезпечити комфортну співпрацю всіх суб'єктів міського існування» [26].

«Так, British Standard Institution описує Smart City як «ефективну інтеграцію фізичних, цифрових і людських систем у штучно створеному середовищі задля забезпечення громадянам стійкого та благополучного майбутнього» [3]». «Поширюється інноваційна концепція Smart City - це місто, в якому використовуються сучасні технології для покращення якості життя у ньому. Смарттехнології інтегруються у відповідні структури, щоб підвищити якість надання послуг, зменшити вартість та споживання ресурсів і поліпшити комунікацію та порозуміння з мешканцями» [16].

«Інтегроване трактування терміна «Smart City» визначається як концепція, що включає в себе набори інструментів, які, використовуючи інформативно-комунікаційні технології та елементи обчислювальних мереж фізичних предметів (Інтернету речей), об'єднують його комунікаційну та управлінську інфраструктуру в цифровому вигляді» [50]. В умовах децентралізації, постійних криз та повномасштабної агресії Росії проти України новий концептуальний підхід до управління розвитком вже розпочався і стає базовим орієнтиром для всіх суб'єктів та учасників управління цим процесом.

Концептуалізація управління регіональним розвитком - це сукупність загальних поглядів на визначення ролей у регіональному розвитку. Вона допомагає встановити основні орієнтири для системи управління, окреслює набір інституцій, правил і норм, а також сприяє інтеграції нових знань в існуючу систему.

«Розумне місто (громада) складається з масиву управлінських, організаційно-комунікативних та програмних інструментів в усіх секторах життєдіяльності міста. Цьому сприяє спільне використання даних на основі загальної структури. Відповідно до концептуальної моделі побудови Smart City, її використання надає такі переваги: зменшення витрат завдяки спільній організації та верифікації даних; інтегрування міських систем і служб, які функціонують на основі використання спільних даних; загальне розуміння потреб громад; окреслення спільних цілей, які визначені та підтверджені використанням спільних даних; забезпечення цифрової партисипації (участі) громадян у процесах управління містом; підвищення рівня транспарентності ухвалення управлінських рішень; розроблення нових моделей партнерства; здійснення інноваційної та креативної діяльності; поліпшення якості життя громадян» [3].

«До місцевих проблем також належать загрози щодо життєздатності наявної транспортної інфраструктури, надання адекватної медичної допомоги, доступу до освіти та загальної безпеки для населення. Розуміючи проблему ключового значення міст у національному, регіональному і глобальному розвитку, до них необхідно висувати особливі енергоефективні вимоги: наявність доступної міської інфраструктури, економія ресурсів і коштів на їх використання, висока мобільність, безпека територій, екологічність і розвинене самоврядування. З огляду на це розумна міська інфраструктура має забезпечити ефективне витрачання природних ресурсів під час забезпечення високого рівня життя мешканців, модернізацію з принципово новими можливостями управління, якісний рівень послуг і безпеку» [37].

«Інститут McKinsey виділяє три рівні розумного міста: 1) технологічна база, яка включає критичну масу смартфонів та інших датчиків, з'єднаних високошвидкісними мережами зв'язку, а також портали відкритих даних; 2) конкретні програми для перетворення необроблених даних у сповіщення, розуміння та дії потребує правильних інструментів, і саме тут на допомогу приходять постачальники технологій та розробники додатків (безпека, мобільність, здоров'я, енергетика, вода, відходи, економічний розвиток і житло, а також залучення та спільнота); 3) публічне використання, адже багато додатків досягають успіху лише в тому разі якщо вони широко застосовуються та змінюють поведінку, а деякі з них ставлять окремих користувачів на місце керівника, надаючи їм більш прозору інформацію, яку вони можуть використовувати, щоб зробити кращий вибір» [64].

«Отже, зв'язок між складовими концепції Smart City та напрямками управління розвитком міста можна окреслити таким чином (європейська модель): -розумна економіка - економічна діяльність, промисловість тощо; -розумна мобільність - логістика та інфраструктура; -розумне довкілля - сталість, екосвідомість, навколишнє довкілля; -розумні люди - освіта, цифрові компетентності тощо; -розумне життя - безпека та якість життя в місті; -розумне урядування - електронна демократія» [43].

Серед основних проблем розумного розвитку регіонів (як підсистем місцевого самоврядування) найсерйознішими є нормативно-правове забезпечення, кадрове (як в частині кадрів, так і навчання та мотивації), матеріально-технічне, інформаційне забезпечення, впровадження нових управлінських структур і технологій, підвищення рівня застосування ІТ-технологій та невизначеність у постановці стратегічних завдань. Це такі проблеми, як зменшення визначеності.

Ключ до вирішення теоретичних проблем лежить у площині інноваційних теоретичних поглядів, загальноприйнятих у минулому і сьогодні. Концептуальне теоретичне бачення можливостей вирішення проблеми впровадження смарт-елементів у міський розвиток України на

сучасному етапі передбачає, що органи місцевого самоврядування набудуть нового розуміння свого функціонування та трансформують світогляд не тільки посадових осіб місцевого самоврядування, а й усіх учасників суспільства.

«Ключовим тут (у філософському розумінні) насамперед є «...зміна філософії всієї моделі врегулювання діяльності місцевого самоврядування»» [63], «усвідомлення «...свободи як умови й способу людського самовираження в соціальній групі та суспільстві загалом» [39]», Формування проактивної позиції, філософії участі у процесі змін, розвитку громади та особистості. Мінливість та агресивність зовнішнього середовища і нестабільний стан внутрішнього середовища створюють постійні кризові ситуації в регіональному розвитку та вимагають пошуку нестандартних управлінських рішень.

Тому застосування концепції розумного міста до управління системами регіонального розвитку набуває все більшого значення. Ця методологія поєднує наукові та гносеологічні підходи з сучасними методами вирішення проблем для структурування ефективності механізмів вирішення проблем. Методологія смарт-управління регіональним розвитком, окрім адміністративної теорії, економічної теорії, інституціональної теорії, теорії суспільного добробуту, теорії суспільного вибору в демократичному середовищі, фінансової теорії, ресурсної теорії переваг та теорії синергії, базується на теоріях та концепціях дослідження регіонального розвитку (концепція сталого розвитку, концепція розумних міст, інноваційних екосистем, теорії та моделі креативної економіки знань та полюсів зростання).

На наш погляд, розумне управління територіальним розвитком як система має кілька напрямів, які визначають його методологію.

«Методологія смартизації управління розвитком територій в умовах децентралізації влади та перманентних криз (пандемія COVID-19, воєнний

стан) визначається передумовами, що спираються на основні функції управління: -організаційно-функціональний механізм управління місцевим розвитком створюється на основі формування проактивної позиції представників органів місцевого самоврядування та зацікавлених осіб (стейкхолдерів) у громадах щодо їх розвитку; -планування впровадження смартелементів у процеси розвитку громад ґрунтується на ресурсному та стратегічному підходах із визначенням наявних фінансових можливостей території, які є основою розроблення поточних планів, а тим паче стратегії розвитку громад та оцінки потенційних додаткових джерел реалізації проєктів розвитку і можливості їх залучення; мотивація органів місцевого самоврядування, жителів і стейкхолдерів щодо розвитку громади ґрунтується на перспективі розвитку, забезпеченні добробуту і безпеки громадян через застосування сучасних інноваційних інструментів розвитку, реалізації компетенцій щодо виконання функцій органів місцевого самоврядування та щодо залучення і використання інструментів смартуправління; -контроль визначається специфічністю системи смартуправління місцевим розвитком, яка зумовлює необхідність використання ряду показників, характерних для процесу середньо- та довгострокового планування, прогностичних та інтегральних показників як орієнтирів ефективності довготермінового розвитку» [59; 46].

Процес моніторингу, включаючи громадський моніторинг, аналіз та управління, повинен бути безперервним і систематичним, щоб вчасно виявляти моменти зміни тенденцій і приймати управлінські рішення для найкращої зміни напрямку розвитку міста, що є основною метою управління. Зміст методологічного рівня управління розумним міським розвитком (узагальнено), наведено на рис. 3.1. (Додаток Н).

«Методологічні основи управління розвитком систем базуються на інтеграції стратегічного та портфельного ціннісно-орієнтованого управління, які можна розглядати з позицій концептуального, методологією визначального та інструментального рівнів» [40]. Враховуються також

потреби оперативного управління (щонайменше один місяць), управління статус-кво (протягом одного року, перехід до середньострокового періоду, максимум три роки) та стратегічного управління.

На концептуальному рівні створюється векторне бачення розумного управління регіональним розвитком. Це бачення формується під впливом трансформації ролі місцевої влади в регіональному розвитку з пасивної на активну та проактивну, децентралізації влади, децентралізації компетенцій, повноважень та повноважень органів влади, появи нових активних учасників процесу, а також негативного впливу пандемії COVID-19 та масштабного російського вторгнення в Україну.

Методологічна підтримка розумного управління регіональним розвитком спрямована на усунення теоретичних та інституційних прогалин і слабких місць. Причини цих прогалин та слабких місць різні, зокрема - відставання від потреб та викликів розумного управління для забезпечення організаційної, функціональної та фінансової спроможності органів місцевої влади - недостатнє усвідомлення потреб, а також механізмів узгодження інтересів суб'єктів місцевого розвитку та реалізації проектів розвитку в органах місцевої влади.

Основною зміною, яка має відбутися в результаті впровадження розумного управління місцевим розвитком, є зміна характеру соціально-економічних відносин, що виникають в управлінні процесами розвитку, та формування нового світогляду посадових осіб органів місцевого самоврядування, державних службовців, представників бізнесу, широкої громадськості та всіх громадян.

Тому методологія розумного управління місцевим розвитком ґрунтується на теоретико-методологічній демонстрації природи і сутності взаємозв'язків цих суб'єкт-об'єктних та об'єкт-об'єктних відносин у нових умовах діяльності органів місцевого самоврядування, побудові організаційно-функціональних механізмів реалізації відносин, містобудівного призначення на засадах сталості та інноваційності, створенні

інституціональних та інноваційних інструментів управління розвитком. Цілі інтелектуального управління регіональним розвитком визначаються впливом глобальних і національних тенденцій суспільного розвитку, що формуються під впливом фактора науково-технічного прогресу.

«Розумне місто (громада - доповнення наше) - це: смартспільнота, сформована та об'єднана навколо системи спеціалізованих інституцій, інтегрованих у міський простір, з позиції інституціонального підходу; простір життєдіяльності підвищеного комфорту, створений, зокрема, завдяки ефективному використанню людського фактору, інтелектуальному капіталу як базису прогресивних інституційно-економічних перетворень; економічно спроможна урбанізована система генерування та ефективного розподілу суспільних благ, здатна до прискореного розвитку і вдосконалення внаслідок поєднання можливостей повноцінного фінансового забезпечення з технологічною насиченістю і соціальною готовністю до саморозвитку» [43].

Тому метою управління розумним регіональним розвитком є сукупність ініціатив суб'єктів управління в напрямку концепції розумних міст, своєрідний консенсус та спільне бачення місцевого населення, органів влади та громадян щодо вирішення існуючих проблем та викликів, пов'язаних з досягненням цілей регіонального розвитку.

Управління регіональним розвитком в умовах глобалізації, науково-технічного прогресу та великих кризових явищ, таких як війна та епідемії, вимагає унікального підходу до організації діяльності місцевих органів влади для реалізації інноваційних проектів регіонального розвитку. У цьому напрямку все більшого значення набуває управління розумним регіональним розвитком, що вимагає використання нових форм, методів і моделей управління всіма складовими регіонального розвитку як системи.

Розумний розвиток регіонів передбачає використання технологій для покращення результатів усіх аспектів функціонування регіону та вдосконалення механізмів надання послуг його мешканцям; збір та використання великих обсягів даних у процесах прийняття рішень місцевою

владою; надання якісних, доступних публічних Це передбачає створення мережі управлінських взаємовідносин між органами влади та зацікавленими сторонами (наприклад, бізнесом, неприбутковими організаціями та державними установами) з метою посилення їх спроможності надавати послуги.

ВИСНОВКИ

Реалізація стратегічних завдань регіональної політики України визначає основу конкурентоспроможності внутрішнього ринку, забезпечує провідні позиції України та її регіонів на міжнародному ринку та сприяє європейській інтеграції України.

Одним із пріоритетів державної регіональної політики є створення інституційних та нормативно-правових передумов для реформування системи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою.

Аналіз нормативно-правового забезпечення публічних механізмів на регіональному рівні в контексті розвитку євроінтеграційних процесів свідчить, що основною проблемою євроінтеграції України є надмірна зарегульованість різних аспектів господарської діяльності, що пов'язано із суперечливими положеннями багатьох законів та інших нормативно-правових актів з питань регіонального розвитку.

Зокрема, в контексті створення правової бази для децентралізації економічного розвитку в Україні додаткового регулювання потребують фінансово-економічні аспекти регіональної економіки.

Незавершеність адаптації національного законодавства до вимог ЄС та неповнота існуючої нормативно-правової бази з питань європейської інтеграції є одними з основних перешкод на шляху реалізації політики європейської інтеграції в Україні.

Для вирішення цих проблем у даному дослідженні визначено пріоритетні напрямки формування регіональної політики в контексті європейської інтеграції:

Якість людського капіталу, розвиток економіки знань та сприяння залученню національних і міжнародних інвестицій;

Подолання інституційних недоліків;

вдосконалення міжрегіональних економічних зв'язків та сприяння транскордонному співробітництву; організація інституційно-правової бази регулювання регіонального розвитку; принципи та інструменти досягнення національних цілей; функції регулювання регіонального розвитку.

Отже, для ефективного управління регіональним розвитком як на національному, так і на місцевому рівні нашої державі слід вивчити кращий досвід зарубіжних країн щодо реалізації регіональної політики, проаналізувати можливості його впровадження в Україні та вирішити низку ключових проблем, які перешкоджають ефективній реалізації національних та місцевих стратегій соціально-економічного розвитку. Одними з найважливіших проблем, які перешкоджають ефективній реалізації національних та регіональних стратегій соціально-економічного розвитку,

Слід підкреслити, що головним завданням України в контексті європейської інтеграції є максимальне використання сприятливої макроекономічної ситуації, визначення найбільш ефективних шляхів посилення співпраці між зацікавленими сторонами та надання процесу взаємодії держави та бізнесу більш системного та комплексного характеру за рахунок ефективного управління. Слід додати, що впровадження інвестиційно-інноваційних моделей регіонального економічного розвитку є пріоритетним завданням на регіональному рівні.

Стратегічне управління регіональним розвитком є відносно новою галуззю наукових і практичних знань, яка продовжує формуватися через розширення понятійного апарату та модернізацію підходів, методів та інструментів. На її розвиток впливають глобальні тенденції зміни парадигми регіональної політики та внутрішні процеси політичних, економічних і соціальних трансформацій.

Аналізуючи хронологію становлення нормативно-правової бази стратегічного управління територіальним розвитком, очевидно, що цей процес був дезорганізованим і роз'єднаним. Активність уряду значно зросла лише після ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС. Протягом усього

аналізованого періоду теоретико-методологічне забезпечення стратегічного управління територіальним розвитком постійно відставало та випереджало його реалізацію. Зростає стратегічна орієнтація на сталий розвиток, але недостатньою залишається інноваційна спрямованість.

Поява нових концепцій регіонального розвитку в Європі, вивчення досвіду впровадження в країнах ЄС та подальше реформування адміністративної системи в Україні зумовили новий вектор трансформації стратегій регіонального розвитку через впровадження підходів смарт-спеціалізації. Концепція S3 мала переважно проблемно-орієнтований характер і доповнила методологію та практику регіонального управління на основі проблемно-орієнтованого підходу.

Розумна спеціалізація в регіональному розвитку не лише вирішує низку проблем, з якими стикаються регіони України, але й надає можливість підвищити регіональну конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Успішний підхід до смарт-спеціалізації в Україні прискорить інноваційний розвиток та структурну модернізацію регіональної економіки, а також значно підвищить потенціал співпраці між регіонами України та регіонами ЄС.

З огляду на результати соціологічних досліджень, за досить короткий період часу зросла довіра громадян України до регіональних еліт. Їхні представники змогли зберегти системи безпеки своїх регіонів на рівні "колоцентричного" управління після завершення війни. Цей факт дав підстави стверджувати про новий поворотний момент у парадигмальному розвитку місцевої автономії та регіонального управління. Дійсно, дослідження показало, що безпека людини формується на рівні місцевої територіальної автономії та органів державної влади. Саме ці органи публічної влади є основою національної безпеки України у воєнний час. У цій надзвичайно складній ситуації саме регіональні управлінські еліти є найбільш наближеними до місцевого населення і вирішують його проблеми. Саме вони є стратегічним ядром регіонів не тільки в питаннях сталого

розвитку держави та регіону, а й у формуванні державної та соціальної безпеки.

Управління регіональним розвитком в умовах глобалізації, науково-технічного прогресу та великих кризових явищ, таких як війни та епідемії, вимагає унікального підходу до організації діяльності місцевих органів влади з реалізації інноваційних проектів регіонального розвитку. У цьому напрямку все більшого значення набуває управління розумним регіональним розвитком, що вимагає використання нових форм, методів і моделей управління всіма складовими регіонального розвитку як системи.

Розумний розвиток регіонів передбачає використання технологій для покращення результатів усіх аспектів функціонування регіону та вдосконалення механізмів надання послуг його мешканцям; збір та використання великих обсягів даних у процесах прийняття рішень місцевою владою; надання якісних, доступних публічних Це передбачає створення мережі управлінських відносин між органами влади та зацікавленими сторонами (наприклад, бізнесом, неприбутковими організаціями та державними установами) для посилення їхньої спроможності надавати послуги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Розумні міста», або Smart Cities = Happy Citizens. SEA : інновації та ефективність : вебсайт. URL : <https://www.sea.com.ua/smart-city/news/rozumni-mista-abo-smart-cities-happy-citizens>
2. Dorohikh, O.M. (2020). Pravovi zasady yevropeiskoi intehtatsii Ukrainy [Legal foundations of the European integration of Ukraine]. (n.d.). ndipzir.org.ua. Retrieved from https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/Tezy_Bolgaria_03.20/Tezy_Bolgaria_03.20_10.pdf
3. Draft 182:2014. Smart city concept model - Guide to establishing a model for data interoperability. The British Standards Institution. 2014. p. 57
4. Foray D., Goddard J., Goenaga Beldarrain X., Landabaso M., McCann P., Morgan K., Nauwelaers C., OrtegaArgilés R. Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3). Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2012. May, 122 p.
5. Kalenyuk I., Uninets I., Panchenko Y., Datsenko N., Bohun M. Factors of successful development of smart cities. International Journal of Computer Science and NetworkSecurity. 2022. Vol. 22. No 7. P. 21-28.
6. Liudmyla Antonova, Dmytro Havrychenko, Roman Primush, Vitalii Kropyvnytskyi & Violeta Tohobytska (2022). Modern Aspects of SMART-Management of the Region in the Context of the Development of Public Administration. IJCSNS.International Journal of Computer Science and Network Security , 22 (5), 469-474. [in English]
7. Oleksii Chernyshov: Verkhovna Rada pryiniiala zakon, yakyi vyznachaie osnovni zasady vidnovlennia ta rozvytku rehioniv i hromad [Oleksiy Chernyshov: The Verkhovna Rada adopted a law that defines the basic principles of recovery and development of regions and communities]. (n.d.).decentralization.gov.ua.Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/1520>

8. Pomaza-Ponomarenko A., Hren M., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. Núm. 42. URL: [http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSA N42/showToc](http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/RSA%20N42/showToc).
9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku» [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the approval of the State Regional Development Strategy for the period until 2020»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text>
10. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Derzhavna stratehiia rehionalnoho rozvytku na period do 2015 roku [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on State regional development strategy for the period until 2015]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF#Text>
11. realizatsii u 2021-2023 rokakh Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky» [The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some issues of implementation in 2021-2023 of the State Regional Development Strategy for 2021-2027»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D1%80#Tex>
12. Rehionalna polityka ta Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS [Regional policy and the Association Agreement between Ukraine and the EU]. (n.d.) parlament.org.ua. Retrieved from <https://parlament.org.ua/2015/03/27/regionalna-polityka-ta-ugoda-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/>
13. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro Stratehiuu rozvytku systemy upravlinnia derzhavnymy fi nansamy» [The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the Strategy for the Development of the State

- Finance Management System»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/774-2013-%D1%80#Tex>
14. Shevtsova H., Shvets N., Kramchaninova M., Pchelynska H. In search of smart specialization to ensure the sustainable development of the post-conflict territory: the case of the Luhansk region in Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*. V. 9 N. 2, June 2020. P. 512- 524. doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n2p512.
 15. Skyba, M.V. (2020). Kontseptualni zasady publichnoho upravlinnia sotsialnoekonomichnym rozvytkom rehionu [Conceptual principles of public management of social and economic development of the region]. *Rehionalna ekonomika - Regional economy*
 16. Smart Cities - Ranking of European Medium-Size Cities / R. Giffinger, C. Fertcher, H. Kramar et al. Final Report. October, 2007. URL : http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf
 17. Smart specialisation. OECD. URL: <http://www.oecd.org/sti/inno/smartspecialisation.htm>.
 18. Stratehichne planuvannia rozvytku terytorialnykh hromad - shliakh Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu [Strategic planning for the development of territorial communities - Ukraine's path to the European Union]. (n.d.). www.kmu.gov.ua. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/stratehichne-planuvannia-rozvytku-terytorialnykh-hromad-shliakh-ukrainy-do-ievropeiskoho-soiuzu>
 19. Stratehii komunikatsii z pytan yevropeiskoi intehtratsii Ukrainy na period do 2026 roku» [The Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the approval of the Communication Strategy on European Integration of Ukraine for the period until 2026»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1155-2022-%D1%80#Tex>
 20. The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the approval of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027»]. (n.d.).

- zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
21. Yaki orhany derzhavnoi vlady opikuiutsia pytanniamy yevrointehratsii i shcho mozhe zrobyty kozhen iz nas, shchob protses ishov shvydshe? [Which state authorities take care of European integration issues and what can each of us do to speed up the process?]. (n.d.) lduvs.edu.ua. Retrieved from <https://lduvs.edu.ua/2021/11/yaki-organy-derzhavnoyi-vlady-opikuyutsya-pytanniamy-yevrointegracziyi-i-shho-mozhe-zrobyty-kozhen-iz-nas-shhob-proczes-ishov-shvydshe>
 22. Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky» [The Law of Ukraine «On the principles of state regional policy»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
 23. Zihunov, V.M. (2018). Innovatsiini zasady formuvannia rehionalnoi polityky Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Innovative principles of formation of regional policy of Ukraine in conditions of European integration]. Efektyvna ekonomika –Efficient economy , 2. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/64.pdf
 24. Амоша О.І., Шевцова Г.З., Швець Н.В. Передумови смарт-спеціалізації Донецько-Придніпровського макрорегіону на основі розвитку хімічного виробництва. Економіка промисловості. 2019. № 3 (87). С. 5-33. doi: 10.15407/econindustry2019.03.005.
 25. Архипенко І. Зарубіжний досвід формування й реалізації регіональної економічної політики. Державне управління та місцеве самоврядування , 2019, вип. 2(41
 26. Бесараб С., Кошель А. «Розумне місто» як перспектива для інноваційного розвитку бізнесу. Інноваційне підприємництво : стан та перспективи розвитку :зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф., 29-30 берез. 2020 р. Київ : КНЕУ, 2020. С. 47-50.

- 27.Бойко А. Планування регіонального розвитку в Україні. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2017. № 1. С. 19–35.;
- 28.Вишневський О.С. Загальна теорія стратегування: від парадигми до практики використання: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 156 с.; Мізюк Б.М. Стратегічне управління. Львів: «Магнолія плюс». 2006. 392 с.
- 29.Войнаренко М. П. Тенденції і перспективи розвитку потенціалу регіональних кластерів за умов цифровізації суспільства. Регіональна економіка. 2019. № 4 (94). С. 28-35. doi: 10.36818/1562-0905-2019-4-2.
- 30.Грищенко І. М. Зарубіжний досвід управління регіональним розвитком. Державне управління: удосконалення та розвиток . 2018. No 5. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/5.pdf;
- 31.Давимука С. А., Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Тенденції розвитку нової регіональної політики країн-членів Європейського Союзу. Регіональна економіка. 2019. № 1. С. 76–87.
- 32.Державне та регіональне управління: [підручник] Є. Г. Карташов, В. В. Євдокимов, І. О. Драган, О. І. Даций та ін.; за заг. ред. Є. Г. Карташова. Київ, 2019.
- 33.Дунаєв І. В. Механізми модернізації регіональної економічної політики в Україні в умовах інтеграційних процесів: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Харків, 2019. 28с.
- 34.Іжа М. Трансформація регіональної політики ЄС: висновки для України. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2013. Вип. 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2013_12_3.
- 35.Качний О. С. Формування та реалізація дієвих механізмів державного управління соціально-економічними процесами регіонального рівня. Державне управління. Інвестиції: практика та досвідNo 5/2018

- 36.Ковальчук В. Удосконалення механізму державного управління сталим розвитком регіону. Публічне адміністрування: теорія та практика . 2015. Вип. 1. С. 45-4
- 37.Козак К., Тарасенко М., Кудряшова А. Енергоефективність концепції «розумне» місто. Теоретичні та прикладні аспекти радіотехніки і приладобудування : матер. всеукр. наук.-тех. конф., 8-9 черв. 2017 р. Тернопіль : ТНТУ. 2017. С. 213-214.
- 38.Концепція Київ Смарт Сіті 2020. URL : http://forum2015.kyivsmartcity.com/Smart_City_UKR_Print_final.pdf
- 39.Костючков С. К. Філософія співробітництва громадянського суспільства і місцевого самоврядування у контексті соціально-політичної взаємодії. Габітус.2016. Вип. 2. С. 13-17.
- 40.Куцаб-Бонк К. Транскордонні аспекти соціально-економічної конвергенції регіонів : євроінтеграційний контекст. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2016. Вип. 128. С. 125-138.
- 41.Латинін М. А. Теоретичні основи державного управління регіональним розвитком. Науковий вісник: Державне управління No1, 2018. С. 57-6
- 42.Ляшенко В.І., Петрова І.П. Стратегування в системі державного управління: виклики сьогодення та науково-експертні платформи. Вісник економічної науки України. 2020. № 1 (38). С. 86-96. doi: 10.37405/1729- 7206.2020.1(38).86-96.;
- 43.Маматова Т., Андрієнко А. Концепція «розумної територіальної громади» в контексті забезпечення інтелектуалізованого місцевого розвитку. Децентралізація влади в Україні : оцінювання результатів формування та розвитку самодостатніх громад. Київ : Грані, 2019. С. 73-84.
- 44.Мельничук Л. М. Концептуальні основи державного управління соціальним розвитком регіонів. Інвестиції: практика та досвід : журнал. 2016. No 17. С. 86-91. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_17_1

45. Моделі місцевого економічного розвитку : успішні практики / за ред. Слобожана О. В. Київ, 2019. 141 с.
46. Мунько А. Ю. Місцеві фінанси : розвиток теоретичних основ. Ефективність державного управління. 2016. Вип. 1/2 (46/47). С. 84-91
47. Нєма О. С., Козак І. І. Планування регіонального розвитку в контексті децентралізації. Ефективність державного управління. 2017. Вип. 2. С. 222-228.;
48. Нова регіональна політика для нової України: аналіт. доп. за заг. ред. Я. А. Жаліла. Київ: Ін-т сусп. екон. дослідж., 2017. 76с.
49. Осійчук М. С. Глокалізація як чинник модернізації державного управління. Державне управління: теорія та практика : [Електронне фахове видання]. 2010. № 2. URL : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10omsmdu.pdf>.
50. Осмак А. Методологічні засади класифікації інструментів цифрових систем «SMART CITY». Теоретичні та прикладні засади державотворення. 2019. Вип. 24. С. 9-15.
51. Підготовка регіональних стратегій розвитку на період до 2027 року та планів заходів з їх реалізації. U-LEAD. URL: <http://apk.kr-admin.gov.ua/doc/1.%20metoduka.pdf>.
52. Помаза-Пономаренко А.Л. Правове забезпечення розвитку та безпеки регіонів України в умовах децентралізації й інституціоналізації влади: монографія. Харків: НУЦЗ України, 2020. 190 с.
53. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
54. Сачний О. С. Формування та реалізація дієвих механізмів державного управління соціально-економічними процесами регіонального рівня. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід № 5/2018

55. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів «круглого столу» / за ред. С. О. Білої. К. : НІСД, 2011. 88 с.
URL https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-07/Broshura_Bila-a47aa.pdf
56. Стратегічне управління регіональним розвитком в Україні: ретроспективний аналіз та сучасний вектор трансформації / Н. В. Швець // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2021. - № 3. - С. 98-108. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSUNU_2021_3_17
57. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: виклики та пріоритети сталого ендегенного зростання регіонів України в умовах сучасних реформ наук. ред. В. С. Кравців. Львів, 2018. 157с.
58. Ткачук Л. М. Організаційно-правові аспекти державного управління регіональним розвитком [Електронний ресурс] / Л. М. Ткачук, Т. К. Калугаряну // Ефективна економіка. - 2012. - № 12. - Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1664>.
59. Трещов, М., & Хохба, О. . (2023). УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ СМАРТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ. *Науковий вісник: Державне управління*, (1 (13), 178–194. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-1\(13\)-178-194](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-1(13)-178-194)
60. Трещов М. М. Фонди регіонального розвитку : європейський досвід та необхідність його впровадження в Україні. Ефективність державного управління. 2014. Вип. 39. С. 420-426.
61. Швець Н.В. Питання формування хімічного кластеру в контексті імплементації підходу смарт-спеціалізації у Дніпропетровській області. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 3 (61). С. 70-79. doi: 10.12958/1817-3772-2020-3(61)-70-79.
62. Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.

- 63.Шемшученко Ю. Концептуальні проблеми регіональної політики і децентралізації влади в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. Віче. 2015. No 12. С. 3-6.
- 64.Kalenyuk I., Uninets I., Panchenko Y., Datsenko N., Bohun M. Factors of successful development of smart cities. International Journal of Computer Science and NetworkSecurity. 2022. Vol. 22. No 7. P. 21-28.